

Zakład Edukacji Obywatelskiej, Akademia Podlaska w Siedlcach

BEATA BOCZUKOWA

*Wykorzystanie walorów turystycznych w procesie edukacji
regionalnej na Południowym Podlasiu*

Use of tourist virtues in the adults education process
in Southern Podlasie

Słowa kluczowe: edukacja regionalna, walory turystyczne, krajoznawstwo, Południowe Podlasie, tradycje, „mała ojczyzna”, szkoła, dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze, uczniowie, wychowanie

Key words: regional education, tourist virtues, touring, Southern Podlasie, tradition, “small homeland”, school, cultural and natural heritage, students, education

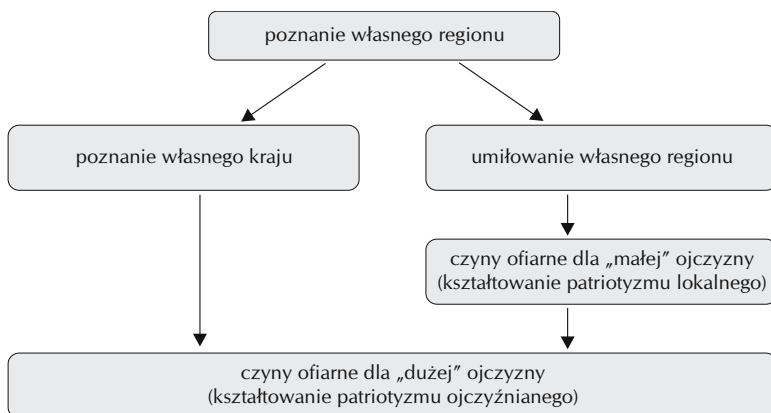
WPROWADZENIE

Edukacja regionalna jako ścieżka międzyprzedmiotowa znalazła zastosowanie w programach wszystkich szczebli edukacji zreformowanej polskiej szkoły. Treści ścieżek realizowane na różnych przedmiotach nauczania wymagają od nauczycieli tworzenia wspólnych programów dydaktyczno-wychowawczych uwzględniających specyfikę środowisk, w których żyją i kształcą się uczniowie. W ścieżce „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie” można łączyć treści z różnych dyscyplin wiedzy: geografii, historii, biologii, wiedzy o społeczeństwie, sztuki oraz językoznawstwa. Realizacja edukacji regionalnej prowadzi do korelacji międzyprzedmiotowej, jej celów i treści (Nowak 2003). W 1996 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej ogłosiło program „uwewnętrzniania” wartości humanistycznych i wychowawczych związanych z dziedzictwem kulturowym regionu. W tym celu przyjęto założenia orga-

nizacyjne systemu szkolnych kół krajoznawczo-turystycznych. Wynika stąd, że edukacja regionalna ściśle łączy się z krajoznawstwem i turystyką.

Regionalizm jako ruch edukacyjny ma we współczesnej szkole szczególne znaczenie. Wychowuje bowiem młodego człowieka przez przywiązanie do własnej ziemi i wszechstronną jej penetrację, budzi inicjatywę i porywa do wzniosłych czynów, a dzięki ciągłej i systematycznej pracy umacnia ideę demokratycznej państwowości. Obecnie dydaktyka przyjmuje za naczelną zasadę metodyczną usamodzielnianie ucznia w zgłębianiu wiedzy. Edukacja regionalna wspomaga ten proces. To z kolei prowadzi do rozwoju zainteresowań młodzieży oraz jej inwencji twórczej. Edukacja regionalna może być realizowana jako ścieżka edukacyjna w ramach różnych przedmiotów nauczania, może też być realizowana zarówno w toku zajęć szkolnych, jak i pozaszkolnych.

Twórcą polskiego regionalizmu jest Aleksander Patkowski – turysta, pedagog i społecznik, który hasło krajoznawcze: od poznania własnego regionu do poznania własnego kraju – głosił już na początku XX wieku. Wyjaśniał, zwłaszcza młodym krajoznawcom, że najpierw należy poznać swój region, a następnie inne regiony kraju. Uważał, że podstawą ruchu regionalnego jest budzenie prowincji polskiej do samodzielności we wszystkich dziedzinach życia oraz rozwijanie sił drzemających w rozmaitych środowiskach kraju. Ten wybitny nauczyciel i krajoznawca rozbudził potrzebę poznawania małej ojczyzny, szczególnie wśród młodzieży szkolnej. Jego dzieło w okresie międzywojennym kontynuowały Koła Krajoznawcze Młodzieży Szkolnej (<http://www.mosandomierz.republika.pl/patkowski>, stan z dnia 5.10.1997). Dzięki ich zaangażowaniu w działalność krajoznawczą hasło: poznać – pokochać – służyć ojczyźnie znalazło zastosowanie w polskim systemie edukacyjnym. W ten sposób koła

Ryc. 1. Kształtowanie patriotyzmu lokalnego i ojczyźnianego
Shaping the local and homeland patriotism

krajoznawcze kształtowały poczucie zarówno patriotyzmu lokalnego, jak i ojczyźnianego, co ilustruje schemat (Ryc. 1).

CELE I METODY BADAŃ

Celem niniejszych badań było uświadomienie istoty i znaczenia edukacji regionalnej na terenie Południowego Podlasia w kontekście wykorzystania różnorodności walorów turystycznych w tym regionie. Zastosowano następujące metody badań: analityczną, historyczno-porównawczą i metodę sondażu diagnostycznego. Godny podkreślenia jest fakt, że region Południowego Podlasia jest regionem pogranicznym, czyli takim, który jest miejscem styku kilku kultur. Położony jest w środkowowschodniej części Polski, w widłach rzek Krzny i Bugu. Istnieją ślady wielokulturowości na tym terenie, np. liczne cerkwie prawosławne. W przeszłości region ten zamieszkiwała ludność różnego pochodzenia, co ma uzasadnienie historyczne. Oprócz Polaków mieszkają tu między innymi: Białorusini, Ukraińcy, Żydzi, Litwini. U ludności terenów pogranicza obserwuje się silny odruch na wszystko co swojskie, rodzinne i własne. Taka grupa nazywa się etnoregionalną (Simonides 2002). Społeczność Podlasia posiada swoje własne cechy kulturowe i geograficzne odróżniające ją od innych społeczności lokalnych, np.: gwara, zwyczaje, obrzędy, własne podania lokalne, piosenki, stroje itp. Być Podlasianinem to znaczy „uczyć się swojej małej ojczyzny” – Podlasia, czyli wiedzieć, jakie są jej zabytki, znać jej historię, gospodarkę i inne charakterystyczne cechy. Społeczność tego regionu dąży więc do umacniania tożsamości kulturowej, uświadamiając potrzebę rozwoju edukacji regionalnej ukierunkowanej na rozwój patriotyzmu lokalnego.

ANALIZA

Aby ocalić od zapomnienia dawne zwyczaje i tradycje Podlasia, aby zachować krajobraz i zabytki, wiele szkół i instytucji kulturalno-oświatowych na tym obszarze podejmuje realizację programu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w regionie. Różne przedsięwzięcia o charakterze regionalnym pozwalają na wprowadzenie patriotyzmu lokalnego do instytucji, środowisk i domów rodzinnych, przyczyniając się w ten sposób do zachowania tożsamości kulturowej. Dzięki tym działaniom szkoły i inne placówki realizują ścieżkę międzyprzedmiotową o nazwie edukacja regionalna, dążąc jednocześnie do promocji rodzinnej ziemi w skali krajowej, jak również międzynarodowej. Bogactwo walorów przyrodniczych i antropogenicznych omawianego regionu jest systematycznie wykorzystywane w procesie edukacji regionalnej (Ryc. 2).

Ryc. 2. Model systemu edukacji regionalnej
The model of regional educational system

Szeroką działalność w zakresie edukacji regionalnej prowadzi Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej, wsi położonej na Wysoczyźnie Żelechowskiej, 30 km na południowy zachód od Łukowa. Zbiory Muzeum mieszczą w kilku salach wystawowych: tradycje rodzinne i związki wybitnego pisarza z ziemią łukowską, życie i twórczość noblisty, jego działalność społeczną i patriotyczną, rzeźby ludowe przedstawiające bohaterów jego utworów oraz meble i przedmioty związane z pisarzem. Muzeum prowadzi rozległą działalność upowszechniającą twórczość laureata literackiej Nagrody Nobla. Omawiana placówka muzealna przywiązuje szczególną wagę do współpracy szkół noszących imię Henryka Sienkiewicza. W Okrzei położonej 5 km na południowy zachód znajduje się kopiec usypany w latach 1932–1938 ku czci wielkiego pisarza (Łęcki 2005) (Ryc. 3).

Systematycznie jest wprowadzana problematyka wychowania regionalnego do przedszkoli i szkół Południowego Podlasia. Celem wychowania przedszkolnego jest wspomaganie i ukierunkowywanie rozwoju dziecka zgodnie z jego wrodzonym potencjałem i możliwościami rozwojowymi w relacjach ze środowiskiem społeczno-kulturalnym i przyrodniczym. Ten cel jest realizowany poprzez zajęcia promujące „przedszkolną turystykę”, które od wielu lat są organizowane w Przedszkolu Samorządowym nr 15 im. Juliana Tuwima w Białej Podlaskiej. Zajęcia te są prowadzone w oparciu o następujące formy pracy z dziećmi: wycieczki po najbliższej okolicy, krótkie wycieczki autokarowe do pobliskich miejscowości i do różnych miast w Polsce, rodzinne wyjazdy na imprezy plenerowe, wyjazdy do tzw. „zielonego przedszkola”, „minirajdy rowerowe”. Miejsca, do których najczęściej wędrują przedszkolaki to: pobliskie ogródki działkowe, park miejski, łąki położone w okolicach rzeki Krzny, okoliczne lasy. Bardzo ciekawą formą promowania turystyki są organizowane od kilku lat rodzinne wyjazdy na tzw. pikniki integracyjne, np. do leśniczówki „Grabarka” w okolicach Białej Podlaskiej. Wspólne wyjazdy plenerowe to

Ryc. 3. Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej – miejsce urodzenia pisarza
The Museum of Henryk Sienkiewicz in Wola Okrzejska – the writer's place of birth

Ryc. 4. Ścieżka przyrodnicza „Kules” w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym
The "Kules" natural track in the Nadbużański Landscape Park

Ryc. 5. Rezerwat Moczydło w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym
The Moczydło Reserve in the Nadbużański Landscape Park

Ryc. 6. Rzeka Kołodziejka w Rezerwacie Przekop
The Kołodziejka river in the Przekop Reserve

Ryc. 7. Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Siedleckiej „Chodowiacy”
The Song and Dance Group of the Siedlce Land “Chodowiacy”

okazja zarówno do poznania środowiska przyrodniczego, jak i wspólnego biesiadowania i bycia razem. Od wielu lat dzieci wyjeżdżają w czerwcu na trzy dni do pobliskich Serpelic. Najczęściej jest to pierwszy samodzielny wyjazd przedszkolaków, a tym samym sprawdzian ich samodzielności (Wojcieszuk 2003). Przedszkole Samorządowe nr 14 w Białej Podlaskiej wdraża od kilku lat elementy wiedzy regionalnej do procesu dydaktyczno-wychowawczego. Kontakty ze środowiskiem lokalnym mają na celu przekazanie przedszkolakom tego, co najciekawsze i najwartościowsze w ich najbliższym otoczeniu. Szczególne elementy tego programu to: wycieczki do muzeum regionalnego, poznawanie obiektów zabytkowych Podlasia, spotkania z twórcami ludowymi, gromadzenie starych pieśni, opowiadań, przysłów i zwyczajów, prowadzenie kącika regionalnego (również z udziałem rodziców). W ten sposób dzieci uczą się kultywować tradycje Podlasia. Taki rodzaj zajęć sprzyja upowszechnianiu tradycji regionalnych, wpływa także na rozwój zainteresowań wychowanków. Nauczyciele przybliżają przedszkolakom obrzędy ludowe wiążące się ze świętami: Bożego Narodzenia, Wielkanocy, dożynek, Zielonych Świątek i innych. Z okazji świąt dzieci przygotowują widowisko artystyczne oparte na folklorze podlaskim: śpiewają przyśpiewki ludowe, recytują wiersze, tańczą podlaskie tańce ludowe. Dzięki temu czują się Podlasianami. Wychowanie przez tradycję odbywa się także w Łosickim Przedszkolu nr 1. Zorganizowano tam kącik dziedzictwa kulturowego, w którym znalazły się wyroby rzemieślnicze kowali i stolarzy wiejskich oraz tkaczek, np. kołowrotek, serwety, narzuty i inne. Z kolei Szkoła Podstawowa w Niemojkach w powiecie łosickim posiada od wielu lat jedną z największych w kraju Izbę Pamięci z bogatym zasobem materiałów historycznych i etnograficznych. Dzięki pomocy miejscowej ludności zgromadzono cenne eksponaty z zakresu wielu dziedzin, np. archeologii, etnografii, historii, wśród których znalazły się takie, jak: starsłowińskie ozdoby, fragmenty rakiety V2, pamiątki z powstania styczniowego, dokumenty z okresu II wojny światowej, serwety, chusty tkane na krosnach i inne. Duży udział w tworzeniu Izby miało Szkolne Koło Krajoznawczo-Turystyczne. Cenne pamiątki zebrane w szkolnym muzeum dokumentują dzieje Podlasia, zachęcając wychowanków do kultywowania tradycji (Boczukowa 2001). Inną Izbę Regionalną uroczystie otwarto w Szkole Podstawowej w Gostchorzy w gminie Wiśniew w maju 2001 r. Stare przedmioty codziennego użytku, które niegdyś były wykorzystywane w okolicznych gospodarstwach domowych, stały się zabytkami i eksponatami muzealnymi. Małgorzata Sołtyszewska – nauczycielka historii podjęła się zorganizowania szkolnej Izby Regionalnej. Uczniowie aktywnie uczestniczyli w akcji zbierania tych przedmiotów od mieszkańców Gostchorzy i pobliskich wsi. W Izbie znalazło się około stu eksponatów: garnki,

żelazka na węgiel, kołowrotki, grzebienie do czesania lnu i inne (Szkolna... 2001).

Istotnym elementem programu dziedzictwa kulturowego w regionie jest edukacja ekologiczna. Komitet Ministrów Unii Europejskiej zaakceptował wnioski Stowarzyszenia Powiatów i Gmin Nadbużańskich o przyznanie finansowego wsparcia na utworzenie Nadbużańskiej Strefy Ekologicznej. W walory przyrodnicze Południowego Podlasia są w dużej mierze wykorzystywane w procesie edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych na tym terenie. Dyrekcja Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego współdziała z pobliskimi szkołami: między innymi ze Szkołą Podstawową i Gimnazjum w Sterdyni, Szkołą Podstawową w Ceranowie, Szkołą Podstawową w Sadownem w zakresie ochrony przyrody. Placówki te otrzymały pomoce dydaktyczne zakupione przez Dyrekcję Parku., np. lornetki, rzutniki, slajdy, aparaty fotograficzne, mikroskopy. Na spotkaniach szkolnych poruszane są między innymi tematy: gospodarka odpadami, racjonalne wykorzystanie wody, ochrona ptaków. Uczniowie biorą udział w pracach społecznie-użytecznych mających na celu ochronę środowiska, np. zbierają makulaturę, budują skrzynki lęgowe dla ptaków, dokarmiają zwierzęta w zimie. Nauczyciele również odbywają szkolenia w tym zakresie. W Nadbużańskim Parku Krajobrazowym z Inicjatywy Przedsiębiorstwa Lasy Państwowe przeprowadzono warsztaty ekologiczne dla pedagogów (Boczukowa 2001).

Od kilku lat organizowane są w regionie nadbużańskim konkursy przyrodnicze dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Do udziału w konkursie „Zostań przyjacielem ptaków” w 2008 r. zgłosiło się 27 szkół, przedszkoli i gimnazjów oraz trzech uczestników indywidualnych. Warunkiem uczestnictwa w tym konkursie jest przesłanie do redakcji „Tygodnika Siedleckiego” kuponu zgłoszeniowego, gromadzenie karmy dla ptaków, wykonanie karmników, systematyczne dokarmianie ptaków, prowadzenie dzienniczka obserwacji, przesyłanie do gazety raz w miesiącu meldunku z opisem przeprowadzonych działań. W pięciu pierwszych edycjach programu laureatom przekazano następujące nagrody: 120 lornetek, 18 teleskopów, 19 aparatów cyfrowych, 34 albumy przyrodnicze, 515 przewodników ornitologicznych. Każdy uczestnik tego programu edukacji ekologicznej otrzymuje certyfikat opiekuna ptaków (Harasimiuk 2007). Na początku lutego 2008 r. na stronie internetowej „Tygodnika Siedleckiego” w dziale „Akcja ptaki” uruchomiono forum ornitologiczne, którego tematem jest sposób przygotowania karmy dla ptaków. W ten sposób początkujący uczestnicy programu mogą skorzystać z wiedzy doświadczonych ornitologów (Wąsik 2008).

Szkoła w Łazowie w gminie Sterdyń to jedna z dwustu pięćdziesięciu placówek, które włączyły się do akcji „Zostań przyjacielem ptaków”. Dzieci nie

tylko dokarmiają ptaki, ale prowadzą też obserwacje ptasich zwyczajów. Najbardziej efektywna pod względem dydaktyczno-wychowawczym jest wiedza praktyczna nabyta przez uczniów biorących udział w tej akcji, młodzież bowiem już po kilku miesiącach bez problemów rozróżnia podstawowe gatunki ptaków. Wychowankowie prowadzą album zawierający dokumentację przeprowadzonych badań; dziewczęta zapisują codziennie, jakie gatunki ptaków przylatują do karmnika, jaka jest liczba osobników i jaka jest tego dnia temperatura, natomiast chłopcy budują karmniki. Dzięki takim działaniom nauczyciele i uczniowie zaszczepiają miłość do przyrody bliskim osobom w rodzinnym domu (Pycka 2008). Udział w konkursie „Porządkujemy i odnawiamy las” polega między innymi na sprzątaniu lasu, sadzeniu drzew, prowadzeniu prac pielęgnacyjnych oraz na upowszechnianiu programu edukacyjnego poprzez organizowanie wieczornic, pogadanek, lekcji tematycznych i innych imprez. Opracowane przez uczniów albumy i przewodniki po okolicy stanowiły twórczą formę sprawozdań młodych przyrodników z realizacji powierzonych im zadań. Konkurs „Mój las” cieszy się ogromnym zainteresowaniem wśród dzieci i młodzieży szkolnej. Jest on organizowany przez Zarząd Okręgowy Ligi Ochrony Przyrody. Charakterystyczną jego cechą jest duża różnorodność tematyczna, a pytania są dostosowane do wieku uczniów. W konkursie „Spotkanie z przyrodą” organizowanym przez Dyрекcję Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, Mazowieckie Towarzystwo Ochrony Fauny oraz Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” wzięło udział wielu uczniów ze szkół położonych w okolicy Doliny Nadbużańskiej. Uczniowie wykonywali różne prace: młodszy – plastyczne, starsi – dokumentację fotograficzną i krajoznawczą. W efekcie powstała dokumentacja nowych użytków ekologicznych, w tym pomników przyrody. Tak więc wychowankowie wnoszą cenny wkład do rozwoju edukacji przyrodniczej, kultywując tradycje i przyczyniając się do ochrony dóbr przyrody. Takie prace uczą dzieci poszanowania przyrody, jak również sprzyjają poszerzaniu ich wiedzy.

W regionie są też organizowane sejmiki ekologiczne. Nauczyciele i uczniowie Gimnazjum w Domanicach 17 maja 2001 r. zorganizowali taki sejmik pod nazwą „Nasze gniazdo”. W sejmiku wzięły udział władze powiatu. Punkty programu sejmiku realizowano w następującej kolejności: otwarcie alejki ekologicznej przygotowanej przez uczniów, na której znalazły się plansze z hasłami i rysunkami ekologicznymi, sadzenie drzewek przez gości, zwiedzanie szkolnego ogrodu botanicznego i ścieżki zdrowia, pokaz lokalnego rzemiosła i rękodzieła artystycznego przez miejscowych twórców ludowych (np. kręcenie snopków), oglądanie spektaklu pantomimicznego „Przebudzenie” przygotowanego przez uczniów i nauczycieli Gimnazjum, mającego uzmysłowić uczestnikom spotkania znaczenie ochrony przyrody w życiu człowieka, przejażdżka

bryczkami i wozami konnymi do kompleksu leśnego Jata, której celem było dotarcie do historycznego dębu, na którym (według miejscowej legendy), carscy żołnierze powiesili 7 uczestników powstania styczniowego, degustacja potraw regionalnych. Ekologia jest ważnym elementem edukacji, który starają się zastosować nauczyciele Gimnazjum w procesie nauczania i wychowania młodzieży szkolnej. Jednocześnie sejmik służył promocji zarówno szkoły, jak i gminy Domanice (Jastrzębski 2001).

Na podstawie informacji zebranych w terenie młodzież tworzy dzieła literackie. Hasła programów edukacyjnych inspirują uczniów i pedagogów do głębszej refleksji, która została zawarta w poetyckiej formie. Przykładem takiego zbioru refleksji, dotyczącej przede wszystkim ochrony przyrody, jest tomik wierszy *Radość tworzenia*, wydany przez Szkołę Podstawową w Ługach Wielkich. Najwięcej starań w wydanie tomiku dołożyła nauczycielka z tej szkoły Wisława Rękawek. Czytając te utwory, można wywnioskować, że uczniowie ze Szkoły Podstawowej w Ługach Wielkich są bardzo wrażliwi na piękno i potrzeby otaczającej przyrody. Wiersze napisane przez dzieci wyrażają zachwyt młodych poetów nad drzewami, krzakami, ptakami, które stanowią prawdziwy skarb w rodzinnym krajobrazie. Wiele wierszy ma formę apelu, nawołującego do ochrony przyrody. Takie działania są metodą kształtowania postaw twórczych i rozbudzania świadomości ekologicznej dzieci i młodzieży szkolnej (Zdunek 2008).

W lutym 2007 r. został zakończony Projekt Edukacji Przyrodniczej „Zaadoptuj kasztanowca”. Rozdano nagrody: ponad trzydzieści jeden tysięcy złotych trafiło do szkół i przedszkoli uczestniczących w tej edycji. W ten sposób doceniono wysiłek kilku tysięcy dzieci i młodzieży od sierpnia do grudnia 2007 r. walczących ze szrotówkiem kasztanowcowiaczkiem – największym wrogiem kasztanowców. Uczniowie łącznie przepracowali 17 720 roboczogodzin, które były podstawowym miernikiem oceny przeprowadzonych prac. Przesłane przez wychowanków prace świadczą o tym, że edukacja ekologiczna w placówkach, które uczestniczyły w programie, jest prowadzona na wysokim poziomie. Konkursy, inscenizacje, apele, wystawy, szczegółowe mapki z lokalizacją zagrożonych drzew, nawiązanie współpracy z urzędami gmin, z leśnikami, wiersze i opowiadania związane z tematem akcji, symboliczne adopcje drzew, czyli zobowiązanie do stałej opieki nad wybranymi drzewami to niektóre formy edukacji ekologicznej wykorzystane przez nauczycieli. Uczniowie zachęcili do walki ze szrotówkiem swych rodziców, dziadków, przyjaciół, sąsiadów. Uczestnicy tego programu wykorzystują coraz więcej sposobów walki ze szkodnikiem. Już nie tylko grabią i utylizują, ale również stosują pułapki feromonowe i opaski lepowe. Szkoła Podstawowa w Kałuszynie zaszczepiła

kilkadziesiąt drzew za pieniądze zbierane ze sprzedaży kasztanów. Warto również zwrócić uwagę na bogactwo materiałów zebranych przez dzieci na temat sposobów wykorzystania kasztanów w codziennym życiu, np. uczniowie wykazali, że kasztany są cennym lekarstwem na różnego typu dolegliwości i środkiem kosmetycznym (<http://www.tygodnik.siedlecki.pl> stan z dnia 21.02.2008).

W ramach edukacji regionalnej na Południowym Podlasiu nauczyciele matematyki z powiatu sokołowskiego opracowali zbiór zadań dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów pt.: „Matematyczne wędrówki po Sokołowie i okolicy”. To stanowi oryginalny element regionalizmu krajoznawczego wprowadzanego do szkół Południowego Podlasia. Treść zadań jest tematycznie związana z poszczególnymi miejscowościami, a dane statystyczne dotyczą powiatu sokołowskiego. Zdaniem tutejszych pedagogów przybliżanie uczniom „małej ojczyzny” może odbywać się nie tylko na lekcjach polskiego, historii czy geografii, ale również matematyki, fizyki czy chemii. Jednocześnie przy tworzeniu tego podręcznika została uwzględniona potrzeba rozwijania umiejętności uczniów w sferze komunikowania się, poszukiwania i opracowywania informacji. Uczniowie uczą się rozwiązywać zadania matematyczne, a jednocześnie poznają sokołowską przyrodę, gospodarkę i kulturę. Taka metoda nauczania, polegająca na korelacji wiedzy z różnych przedmiotów nauczania, rozwija myślenie twórcze, globalne, alternatywne, które ma istotne znaczenie w nieustannie zmieniającym się świecie (Boczukowa 2001).

W Nadbużańskim Parku Narodowym zostały wyznaczone i zagospodarowane ścieżki dydaktyczne, odpowiednio oznaczone kolorami. Na każdej z nich znajdują się tablice informacyjne, mapy, parkingi. Celem ich jest poznanie bogactwa ekosystemów leśnych oraz występujących gatunków flory i fauny w tym regionie. Trasy te odwiedzane są corocznie przez uczniów różnych szkół, ale także przez dorosłych turystów, którzy po odbyciu podróży opisują w rozmaity sposób swoje wrażenia z wędrówek: piszą wiersze, wykonują rysunki, malują obrazy, fotografują obiekty krajoznawcze, piszą wypracowania, książki, artykuły, dzielą się wrażeniami z przebytych tras, chcąc utrwalić to wszystko, co poznali z autopsji, starając się ocalić od zapomnienia cenne walory ziemi podlaskiej, aby przekazać je kolejnym pokoleniom. Można zwiedzić ścieżki przyrodnicze o następujących nazwach: Torfowisko „Kules”, Jezioro Kałęczyńskie, Uroczysko Ceranów, Uroczysko Sterdyń, ścieżka przyrodnicza w rezerwacie „Dębniak”, rowerowa ścieżka przyrodnicza Huta Gruszczyno–Treblinka (Haba 2004) (Ryc. 4, 5, 6).

Społeczeństwo omawianego regionu kultywuje tradycje związane z folklorem podlaskim. Kultura i sztuka ludowa na tej ziemi mają szczególnie

znaczenie w życiu lokalnej społeczności, przyczyniając się do jej integracji. 24 października 2007 r. w Centrum Kultury i Sztuki w Siedlcach miało miejsce spotkanie pt. „Jesienne Wieczory” – XVI prezentacje teatrów obrzędowych i gawędziarzy Południowego Podlasia i Wschodniego Mazowsza („Jesienne Wieczory” 2007). Kilka dni później w tym samym miejscu odbył się jubileuszowy koncert z okazji 35-lecia działalności Zespołu Pieśni i Tańca Ziemi Siedleckiej im. Alicji Siwkiewicz „Chodowiacy”. W kawiarni Centrum Kultury i Sztuki 28 października 2007 r. zorganizowano wieczór wspomnień – projekcję materiałów wideo i fotograficznych dokumentujących działalność zespołu, który rozślawia kulturę ludową Południowego Podlasia w innych regionach kraju i poza jego granicami, koncertując w różnych zakątkach świata. W zespole tańczą i grają zarówno dzieci, młodzież, jak i dorośli z Siedlec i okolic (Salach 2007). W grudniu 2007 r. minął rok od momentu, gdy trwa akcja Stowarzyszenia Przyjaciół Zespołu „Chodowiacy” oraz Centrum Kultury i Sztuki pt.: „Spotkania z folklorem”. Podczas tych spotkań zespół „Chodowiacy” prezentuje polskie tańce narodowe oraz podlaskie opatrzone komentarzami i wyjaśnieniami dotyczącymi folkloru. Akcja przeznaczona jest dla uczniów przedszkoli i szkół. Przybliży polskiej młodzieży tradycję taneczną. Akcja została zakończona konkursem „Wiedzy o folklorze”, który odbył się 20 grudnia 2007 r. (Spotkania... 2007). Inną ważną imprezą folklorystyczną był XXIII Przegląd Zespołów Kolędniczych, który odbył się w dniach: 9 i 10 stycznia 2008 r. w Centrum Kultury i Sztuki w Siedlcach. Przez dwa dni widzowie mogli podziwiać prezentacje zespołów ludowych – amatorskich i szkolnych, obejrzeni kolędowania i widowiska obrzędowe z Południowego Podlasia i Wschodniego Mazowsza. Do tradycyjnych form takich prezentacji należą: herody, trzej królowie, krakowskie wesele, kolędowanie z kozą, kolędowanie z gwiazdą, szopką, żłobkiem (Kolędnicy 2008) (Ryc. 7).

Aby zachęcić do zwiedzenia okolicznych miejsc, Gminny Ośrodek Kultury w Wiśniewie proponuje mieszkańcom Południowego Podlasia niezwykłą, bo fotograficzną podróż po malowniczych terenach tego zakątka Polski. 4 listopada 2007 r. w sali Gminnego Ośrodka Kultury w Wiśniewie odbył się pokaz zdjęć: „Południowe Podlasie z lotu ptaka. Wiśniew i okolice”. Podlasianie mieli okazję zobaczyć nie tylko piękne miejsca widziane z lotu ptaka, ale też pełną gamę barw towarzyszących zmianom pór roku. Przewodnikiem po tej ciekawej wycieczce był sam autor zdjęć Artur Mydlak, dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury w Wiśniewie (Południowe Podlasie... 2007). Inną imprezą kultywującą folklor regionu były X Targi Rękodzieła Artystycznego zorganizowane w Centrum „Arche” w Siedlcach w dniach 1–2 grudnia 2007 r. Oprócz aukcji produktów rękodzielniczych i sprzedaży towarów swoje prace prezentowało

ponad 100 wystawców, a wybrani z nich przygotowali program artystyczny, w którego repertuarze znalazły się takie formy kultury, jak: ballady z Kresów Wschodnich, wystawa prac plastycznych uczniów szkół z powiatu siedleckiego zatytułowana: „Piękno miejsca, w którym mieszkam”, występy zespołu „Chodowiacy” i „Janko Muzykant”. Dziecięce wyroby z masy solnej prezentowali uczniowie siedleckich szkół. Można było podziwiać: hafciarstwo, koronkarstwo, garnkarstwo, kowalstwo artystyczne, wycinankarstwo, malarstwo, rzeźbę ludową, zdobnictwo, plecionkarstwo, zabawkarstwo. Po raz pierwszy do wystawców dołączyli rękodzielnicy, zajmujący się wytwarzaniem potraw regionalnych tradycyjnymi metodami – wędlin, serów, chleba, piwa jałowcowego. Głównym celem wystawy było promowanie kultury i sztuki ludowej, jak również wymiana doświadczeń i nawiązanie kontaktów między uczestnikami targów. Organizatorzy tego przedsięwzięcia, zapraszając uczniów, chcieli w nich wyrobić określone umiejętności: „Dzieci powinny uczyć się obcowania z twórczością, ale i oferowania swoich wyrobów do sprzedaży” – mówili organizatorzy wystawy. Coraz więcej tematów ze sztuki ludowej jest przenoszonych do sztuki użytkowej. To znaczy, że twórczość ludowa jest powiązana z potrzebami rynku. Stowarzyszenie „Wspólnota Nadbużańska” oraz firma „Arche” rozpoczęły działania zmierzające do poszerzania oddziaływań sztuki ludowej. W zespole pałacowym w Łochowie powstaje Centrum Rękodzieła Artystycznego. Będą się tam odbywać warsztaty sztuki ludowej, prowadzone przez znanych twórców, skierowane do osób niepełnosprawnych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ten sposób organizatorzy targów chcą wspierać grupy społeczne potrzebujące pomocy, dla których uczestnictwo w takiej imprezie może być szansą na usamodzielnienie. Tak jak w każdym roku, całkowity dochód z prowadzonej podczas targów loterii, w której nagrodami były prace przekazane przez twórców, został przekazany na rzecz Wioski Dziecięcej SOS w Siedlcach (Juśkiewicz 2007).

Warto też wspomnieć, że od kilku lat na Południowym Podlasiu jest realizowany projekt „Turystyka w moim regionie – turystyka dzieciom”, w którym systematycznie uczestniczy ponad tysiąc uczniów i uczennic ze szkół podstawowych, gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych oraz grupa przedszkolaków wspólnie z rodzicami (Bochenek 2003).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Walory turystyczne Południowego Podlasia są wykorzystywane w procesie edukacji przez osoby należące do różnych grup wiekowych celem kształtowania poczucia tożsamości regionalnej i ochrony dóbr kultury i przyrody występu-

jących w tym regionie. Poznanie przeszłości prowadzi do zrozumienia i umiłowania współczesnego stanu rzeczy. Dlatego tak ważne w procesie edukacji jest poznanie własnych tradycji, historii, zabytków przyrody, architektury i techniki. Instytucje kulturalno-oświatowe powinny więc praktycznie realizować hasło: Małe ojczyzny – małe miejsca, wpajając społeczności Podlasia potrzebę kulturowania zwyczajów, ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego swojej małej ojczyzny, a także potrzebę przywiązania do domu rodzinnego i ofiarnej pracy na rzecz Ojcowizny.

Należy uświadomić społeczeństwu, że turystyka bierze udział w tworzeniu wartości humanistycznych, takich jak: aktywność, koleżeństwo, kultura zachowania, umiejętność pracy w zespole, tolerancja, szacunek dla człowieka, jego pracy i wytworów, poszanowanie wartości kultury i przyrody, patriotyzm. Udział w różnych formach turystyki kształtuje także takie cechy osobowości, jak: samodzielność, odpowiedzialność, pracowitość, dyscyplina, komunikatywność. Poprzez turystykę nabywamy również wiele cennych doświadczeń poznawczych i emocjonalnych, a także staramy się zrozumieć naszą kulturę i porównać ją z kulturą innych krajów, wobec tego uczymy się szacunku do swojej i innych kultur. Turystyka jest bowiem czynnikiem dialogu kultur, czyli dyfuzji kulturowej (przenikania się kultur).

Wycieczki i inne formy turystyczne są integralnym składnikiem wychowania obywatelskiego, moralnego, ekologicznego, zdrowotnego, ustawicznego, mają ogromny wpływ na kształtowanie indywidualności i uspołecznienia oraz myślenia problemowego, alternatywnego i globalnego, stwarzają możliwość weryfikacji wiedzy, a także rozwoju zainteresowań i inwencji twórczej człowieka. Stąd wniosek, że wkład turystyki do procesu edukacji regionalnej jest znaczący.

LITERATURA

- Bochenek M., 2003: Turystyka aktywna dzieci i młodzieży szkolnej z regionu Południowego Podlasia, [w:] R. Cieśliński, K. Piech (red.), Miejsce i rola turystyki w strategii społeczno-gospodarczej województw wschodniej Polski. Akademia Wychowania Fizycznego J. Piłsudskiego w Warszawie, Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska.
- Boczukowa B., 2001: Edukacja regionalna na Podlasiu. Podlaski Kwartalnik Kulturalny, 2.
- Harasimiuk K., 2007: Napływają zgłoszenia. Tygodnik Siedlecki, 51.
- Jastrzębski S., 2001: Sejmik ekologiczny w Domanicach. Jesteście częścią tej Ziemi... Tygodnik Siedlecki, 23.
- Jesienne wieczory, 2007: Kultura Siedlecka, 1.
- Juśkiewicz Z., 2007: Z innej gliny... X Targi Rękodzieła Artystycznego w Siedlcach, Tygodnik Siedlecki, 49.

- Kołodnicy, 2008. Kultura Siedlecka, 1.
- Łęccki W., 2005: Kanon krajoznawczy Polski. Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa.
- Haba M., 2004: Mapa turystyczna „Nadbużański Park Krajobrazowy”. Opracowana na podstawie map topograficznych Głównego Geodety Kraju.
- Nowak M. (red.), 2003: Edukacja regionalna w gimnazjum – Lubelszczyzna. UMCS, Lublin.
- Południowe Podlasie z lotu ptaka, 2007. Kultura Siedlecka, 1.
- Pyccka J., 2008: Ptaki u nich stołują. Tygodnik Siedlecki, 7.
- Salach T., 2007: Chodowiacy – jubileusz 35-lecia. Kultura Siedlecka, 1.
- Simonides D., 2002: Od regionu do Europy – Polska w procesie integracji europejskiej, [w:] M. Wójcik (red.), Wychowanie–opieka–wsparcie. Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hłonda, Mysłówice.
- Spotkania z folklorem, 2007. Kultura Siedlecka, 2.
- Szkolna Izba Regionalna, 2001. Tygodnik Siedlecki, 23.
- Rozstrzygnęliśmy Projekt Edukacji Przyrodniczej „Zaadoptuj kasztanowca”.
- Wąsik S., 2008: Zostań przyjacielem ptaków. Tygodnik Siedlecki, 6.
- Wojcieszuk A., 2003: Przykłady zajęć promujących turystykę w Przedszkolu Samorządowym nr 15 w Białej Podlaskiej, [w:] R. Cieśliński, K. Piech (red.), Miejsce i rola turystyki w strategii społeczno-gospodarczej województw wschodniej Polski. Akademia Wychowania Fizycznego J. Piłsudskiego w Warszawie, Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska.
- Zdunek E., 2008: Nasza akcja inspiruje. Tygodnik Siedlecki, 8.
<http://www.mosandomierz.republika.pl/patkowski>, stan z dnia 5.10.2007
<http://www.tygodnik.siedlecki.pl> stan z dnia 21.02.2008. Artykuł z numeru 7/2008 (2008–02–13)

SUMMARY

The article discusses the contribution of the tourism in the development of the regional education. Then the tourist virtues of Southern Podlasie and their use in the didactic and educational process were presented. The role of school in the implementation of the idea of regionalism was justified. It was introduced in the system of Polish education together with the school reform in 1999 as a intersubjective trial, which was called regional education. In the preface there was emphasized the meaning of regionalism in the contemporary world and its close connection with tourism. Using of tourist virtues (such as natural and anthropogenic virtues) in the process of regional education in South Podlasie was discussed. Simultaneously the regional education issue, which is being systematically introduced to nursery schools and other schools of South Podlasie, was exhibited. An important element of the program of the cultural heritage in the region is ecological education. For that reason the importance and results of nature contests and actions for students from primary schools and secondary school of the region was discussed. The author of this article was trying to prove that the essential component of regional education is cultivation of local traditions. These traditions are connected with Podlasie folklore because the culture and folk art in that region have special importance in the local community and contribute to its integration. In conclusion, pedagogical aspects of tourism, especially: shaping of socialization, individuality, creative work, companionship and others, were specified.